YENİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ LİSANS PROGRAMININ İLKÖĞRETİM 2005 SOSYAL BİLGİLER DERSİ (6, 7. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Bahri ATA*

Özet

Bu bildiride 2006'da YÖK tarafından yeniden gözden geçirilen sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programının özel alan dersleri, ilköğretim 2005 sosyal bilgiler programının sosyal bilgiler tanımı ve öğrenme alanları açısından değerlendirilecektir. Bildiri konusu ile ilgili literatür gözden geçirildi ve ilgili dokümanlar içerik analizi yöntemi ile incelendi. Sonuç olarak, sosyal bilgiler öğretmenliği programının özel alan dersleri yeni ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programında değişiklikler doğrultusunda gözden geçirildiği anlaşılmaktadır. Fakat sosyal bilgileri oluşturan çekirdek disiplinlere eşit bir yaklaşım söz konusu değildir. Özellikle sosyoloji, ekonomi ve diğer disiplinlerle ilgili ders sayısı arttırılmalıdır. Her dönemde konulacak örgütleyici dersler ile öğretmen adaylarının disiplinleri kaynaştırma becerileri geliştirilmelidir.

Giriş

1997'de zorunlu temel eğitimin 8 yıla çıkarılması çalışmaları kapsamında hem ilköğretim programlarında hem de yükseköğretimde öğretmen yetiştirme programlarında önemli revizyonlar yapılmıştır. Bu çerçevede 6., 7. sınıflardaki Milli Tarih ve Milli Coğrafya, 1973'ten 1985'e kadar uygulandığı gibi, "sosyal bilgiler" altında toplulaştırılmıştır(Koçak, 2002:1).

1998 sosyal bilgiler lisans programı, ilk mezunlarını 2002 de vermeye başlamıştır. Bu mezunlar, yansıtıcı düşünme, ıraksak sorular, olgu-kavram ve genelleme zincirleri gibi sosyal bilgiler eğitimi terminolojisine genelde aşina idiler. Fakat, öğrendiklerini 1998 ilköğretim sosyal bilgiler programında bile uygulama imkânı bulamamaktaydılar. 2005 ilköğretim sosyal bilgiler programı, hem geniş bir

* Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler A.B.D. Öğretim Üyesi,

sosyal bilgiler tanımı anlayışını, hem de kısmi oluşturmacılığa uygun ders işleme ve değerlendirme yaklaşımını getirmiştir. Bu terminolojinin üniversitede sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programına da yansıtılması gerekiyordu.

1998 sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı, yaklaşık 8 yıldır uygulanmakta idi. Yeni ilköğretim programı olsun ya da olmasın bu programın alan dersleri, yan alan dersleri, seçmeli dersler ve öğretmenlik formasyon dersleri açısından gözden geçirilmesi gerekiyordu. Nitekim bu arada üniversitelerin eğitim fakülteleri, yaptıkları sempozyum, panel ve çalıştaylarla konunun önemini gündemde tutmuşlardır.

01-03 Mart 2005 tarihleri arasında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde "Öğretmen Yetiştirmede Kalite Sorunları Çalıştayı" yapıldı ve bir sonuç bildirgesi yayımlandı. 22-24 Eylül 2005'de Gazi Üniversitesi'nde, "Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılanmanın Sonuçları ve Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu" yapıldı. Bu bildirgelerde daha çok öğretmenlik formasyon derslerinin yeniden düzenlemesi ile ilgili öneriler olup, özel alan derslerinin durumu ile ilgili maddeler sınırlıdır. Yüksek Öğretim Kurumu, programları gözden geçirme çalışmasını, 5-11 Mart 2006'da Kızılcahamam'da "Eğitim Fakülteleri Program Geliştirme Çalıştayı" adı altında başlattı. Sosyal bilgiler komisyonu, fakültelerden gelen görüşler doğrultusunda bir taslak program hazırlamış, YÖK'te bunu web sayfasında ilan ederek, paydaşların görüşlerine sunmuştur.

Eğitim fakültelerinden gelen komisyon raporlarında 1998 sosyal bilgiler öğretmenliği programındaki özellikle birkaç coğrafya dersinin dönemlerinin değiştirilmesi, yeni coğrafya ve tarih dersleri eklenmesi vurgulanmaktaydı.

Bildiğiniz gibi, 147 kredilik sosyal bilgiler lisans derslerinin 27 kredisi (yüzde 18'i) Türkçe derslerinden oluşmaktadır. 1998'de Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK'e yan alanı bir ihtiyaç göstermekle birlikte, bu süreç içinde yan alanlara göre bir atama yapmamıştır. Ben de 1990'lı yılların başında ilköğretimde öğretmenliğe başladığımda Milli Tarih ve Milli Coğrafya dışında İngilizce, Türkçe, İş-Teknik, Beden Eğitimi gibi derslere ek ders olarak girdim. Branş öğretmenleri geldikçe, bu dersleri onlara devrettim.

Pek çok komisyon raporunda sosyal bilgiler öğretmenliğinde yan alan uygulamasının da kaldırılması önerilmekte idi. Kızılçaoğlu'nun (2005:137) da

---

e-mail: bahriata@gazi.edu.tr.

belirttiği gibi yan alan uygulaması öğretmenlik programlarında alan derslerinin yetersiz kalmasına neden olmuştur. Seçmeli konusuna gelince, elbette üniversite düzeyinde seçmeli derslerin arttırılması ile ilgili genel bir görüş birliği vardı.

İlköğretim 4. ve 5. sınıflar yeni sosyal bilgiler programları 2004 yılında pilot olarak uygulanmış, 2005'de ülke çapında uygulamaya geçilmiştir. Bildiğiniz gibi yeni 6. sınıflar sosyal bilgiler programı uygulanmaya konmadan önce 9 ilde pilot olarak uygulanmıştır. Bu yıl 7. sınıf sosyal bilgiler pilot okullarda uygulanmakta olup, önümüzdeki yıl ülke çapında uygulamaya konulacaktır. 5-9 Eylül 2005'te yaklaşık 180 öğretmen ODTÜ'de hizmet içi kurslara katıldı. 60 kişilik bir sınıfta sadece 3-4 öğretmen sosyal bilgiler bölümü mezunu idi. Bunlardan bir ya da ikisi 1970'li yıllarda eğitim enstitülerinin sosyal bilgiler bölümlerinden mezun olmuşlardı. Şimdilik bu derslerin coğrafya ve tarih lisanslı öğretmenler tarafından ağırlıklı olarak okutulduğu görülmektedir. Hizmet içi eğitimde en çok sorulan sorulardan biri de bu programı uygulayacak sosyal bilgiler öğretmenlerinin yetiştirilmesi sorunu idi. Öyle görünüyor ki, yeni sosyal bilgiler programını işleyebilecek sosyal bilgiler öğretmenlerinin yetiştirilmesi için, öncelikle Eğitim Fakültelerinin ilgili anabilim dallarında hizmet öncesi eğitime önem verilmelidir.

1. Türkiye'de Sosyal Bilgilerin Tarihi Gelişimine Kısa Bir Bakış

Bildirinin ana konusuna geçmeden önce kısaca ülkemizde sosyal bilgiler dersinin tarihi gelişimini ele almakta yarar vardır. Sosyal bilgiler öğretmeni prototipi olarak kabul edilebilecek olan Abdurrahman Şeref (1853-1925) Mekteb-i Mülkiye ve Mekteb-i Sultani'de tarih, coğrafya ve ahlak dersleri verdi. Her biri için ayrı ayrı kitaplar da yazdı. Alman eğitimbilimci J. F. Herbart'ın (1776-1841) etkisiyle tarih ve coğrafya ilişkilendirerek ders işleme düşüncesi 1890'lı yıllardan günümüze etkili oldu.

1912'de Darülfünundaki yeni yapılanma ile Edebiyat Fakültesinde tarih ve coğrafya kısmı birlikte ele alındı. Mezunlar, tarih ve coğrafya öğretmeni olarak atanmaktaydı. 1919'daki yeni düzenleme ile birlikte tarih ve coğrafya şubeleri ayrıldı.

Bu dersin idari dayanağını 7-8 Mart 1923 tarihinde Maarif Vekili İsmail Safa (Özler) döneminde yayımlanan "Maarif Misakı" adlı genelgede görmek mümkündür. Bu genelgenin Tedrisatın Gayeleri adlı kısımda şöyle denmektedir.

> "Orta mekteplerin birinci devrelerindeki tedrisat, hiçbir zaman mazi ile alakadar ilimlerin vasıta-ı istihsalatı olamaz. Bunlarda yalnız hayata ve istikbale yarayan dersler takip edilmeli, mavera-i kadim, tarihi bilgiler ve lisanlar ve daha ziyade ihtisas ve meslek tahsillerine bırakılmalıdır.

> Mutavassıt devre, mutavassıt insanlar yetiştiren bir hayatı hakikiye mektebidir. Buradan çıkanlar hayata emniyetle atılabilmelidir." (Binbaşıoğlu, 2005:238 ve Seçil Akgün-Murat Uluğtekin, 1989: 339).

1924'de ülkemize gelen Amerikalı eğitimci John Dewey, raporunun ortaöğretim okulları (Middle Schools) kısmında şöyle yazmaktadır;

> "Konular, bir diğerinden keyfi olarak ayrıldığında, günlük yaşamda böyle bir ayrılık olmadığı için öğrenciye gerçek değilmiş gibi görünür. Öğrencinin bunları ilişkilendirmedeki başarısızlığı zaman, enerji ve ilgi kaybına yol açar. Tarih ve coğrafya birbirlerine o kadar bağlıdır ki, bir kural olarak aynı öğrenciye bir öğretmen tarafından öğretilmelidir." (Dewey, 1960: 19).

1930-1931'de Gazi Eğitim Enstitüsü'nde Tarih-Coğrafya şubesi açıldı. 1946'da bu şube Toplu Dersler Bölümü'ne dönüştürüldü. 1948'de Toplu Dersler Bölümü Edebiyat ve Fen Bölümlerine ayrıldı. 1966'da Edebiyat Bölümü, Türkçe ve Sosyal Bilgiler bölümlerine ayrıldı. 1980'den sonra Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Yükseköğretmen Okulu'na dönüşmesiyle, Tarih-Coğrafya bölümü olarak tekrar yapılandırıldı (Altunya, 2006:386-389).

1930'lu yıllarda Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığındaki uzman eğitim bilimcilerin tutumu şudur; Dersler okullarda ayrı ayrı kalsın. Bir öğretmen, bu üç derse ayrı ayrı girerek, derslerin arasında şifai olarak bağlantılar kurabilsin. Derslerin değerlendirilmesi olarak, öğrenci karnelerinde de tarih, coğrafya ve yurt bilgisi notlarının ortalaması gösterilsin.

1953'te Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri programlarında sosyal bilgiler ifadesi kullanılmıştır. Ancak parantez içinde ilgili dersler de yazılmıştır. (Altunya, 2006:386).

1962'de ise o zaman için çok önemli radikal bir değişim yaşanmış, ilkokul 4. ve 5. sınıflarda "Toplum ve Ülke İncelemeleri" dersi ihdas edilmiş, 1968'de ismi sosyal bilgilere dönüştürülerek, tarih, coğrafya ve vatandaşlık üniteleri arka arkaya dizilmiştir.

Fuat Gündüzalp, (1958:35) çocuk gelişimi ve toplu öğretim ilkesinden hareketle, ortaokullarda da bu derslerin sosyal bilgiler altında toplanması gerektiği düşüncesini ilk ileri süren eğitimcilerimizdendir. Gündüzalp'e göre (1949) ilkokullarda öyle tarih konuları var ki Asya coğrafyası bilmeden bu konular anlaşılmaz. Devletin, cumhuriyetin ne olduğu iyi öğretilmeden tarih derslerinde bu

kurumlardan söz edilmektedir. Tarih, coğrafya ve yurt bilgisi bu ilişkileri gözeterek kaynaştırılabilir.

İlköğretim sosyal bilgiler programı ünitelerini tasarlamada iki yaklaşım dikkati çekmektedir. Bunlar, kaynaştırma ve bağlantı kurmadır. Kaynaştırma yaklaşımı, tarih, coğrafya ve yurt bilgisinin birbiri ile ilişkili konularını bir ünite şeklinde yazılmasını gerektirir. Kaynaştırma, güncel bir sorunla ilgili olduğu kadar, zaman ya da mekân merkezli yapılabilir. Bağlantı kurma ise tesadüfü ya da planlı olmaktadır. Burada yetenekli öğretmene önemli görevler düşmektedir.

Bireysel olarak pek az eğitim bilimci bu üç dersi kaynaştırarak, disiplinlerarası ünite oluşturma girişimlerinde bulundu. Örneğin, 1963'de Konuk, "Malazgirt Kasabası" adlı bir örnek ünitede coğrafya temelli olarak üç dersi kaynaştırma yoluna gitmişti. 1966'da Karagözoğlu coğrafi bölge merkezli kaynaştırma örneğini ortaya atmış ve Karadeniz Bölgesi adlı bir ünite tasarlamıştı. 1970'li yıllarda bir ülkeye yapılan bir tren yolculuğundan hareketle tarih konularının işlenildiği sosyal bilgiler ünitesi oluşturma da gündeme gelmiştir (Türkyılmaz, 1972: 105). Amerika'daki uygulamalara baktığımızda aynı sınıf düzeyinde bazı ünitelerin kaynaştırma içinde yazıldığını, bazı ünitelerde ise bir disiplinin baskın olduğu görülmektedir.

Bugüne kadar sosyal bilgiler dersi bu üç konudaki bilgi birikiminin ezberlenmesi olarak görülmüştür. Eski sosyal bilgiler programına yöneltebilecek diğer bir eleştiri de bireyin karakterini ve yaratıcılık, iletişim v.b. gibi becerilerini geliştirmede yetersiz kalmasıdır. Özdemir (1995:75), 1993 Sosyal bilgiler programı ve ders kitaplarını tarih konuları ağırlıklı, bireyleri sadece geçmişte yaşamaya teşvik edebileceği açısından eleştirmektedir. Bu konuda "halbuki birey, hem geçmişi hem de bugünü senkronik olarak birbirine bağlamayı öğrenmelidir." demektedir.

Gerçekte sosyal bilgiler programı, gelecek göz önüne getirilerek, içinde yaşanılan zaman ve mekân için etkin vatandaşlar yetiştirmek üzere hazırlanmalıdır. Tarih konularının miktarı, hem çocuk psikolojisine uygun şekilde, hem de içinde yaşanılan zamanın ve mekânın gerektirdiği ölçüde olmalıdır. Köken'in (2003:244) belirttiği gibi, sosyal bilgilerin konuları sosyal problemlerdir. Sosyal bilgiler öğretiminde merkez yaşayan toplumdur.

Yeni ilköğretim sosyal bilgiler programı ve ders kitaplarında tarih ve coğrafya konularının ilişkilendirdiği ünitelerin sayısında bir artma vardır. Gelecekte daha iyi disiplinlerarası sosyal bilgiler ünitelerinin yazılabilmesi için bir zemin hazırlanmıştır.

2. Öğretmen Yeterlikleri ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Özel Alan Bilgisi

Öğretmen yeterlikleri arasında “özel alan bilgi ve becerileri” önemli bir yer tutmaktadır. İlköğretim bölümü lisans programlarında ders dağılımlarının yüzde 50 alan bilgisine, yüzde 20 genel kültüre, yüzde 30 öğretmenlik formasyonu derslerine ayrılması hemen hemen kabul edilmiş bir yaklaşımdır.

Bir dershanenin, 2006 yılında 3 bin 500 öğrencinin “ideal öğretmen” anlayışlarını ortaya çıkarmak için yaptığı araştırmada “öğretmenin konu alanına hakimiyeti” ön sıralarda yer almaktadır(Çakmakçı, 2006:12).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Temel Eğitimi Destek Projesi kapsamında 2004’te başlatılan “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri” çalışmalarına göre öğretmenlik mesleği yeterlikleri şu başlıklar altında toplanmıştır.

A. Kişisel ve Mesleki Değerler-Mesleki Gelişim
B. Öğrenciyi Tanıma
C. Öğrenme ve Öğretme Süreci
D. Öğrenmeyi, Gelişimi İzleme ve Değerlendirme
E. Okul-Aile ve Toplum İlişkileri
F. Program ve İçerik Bilgisi

Bu çalışmaya göre 6 ana yeterlik, 31 alt yeterlik ve 233 performans göstergesi belirlenmiştir. Alt yeterlikler ve performans sayılarında azlatma yönünde değişiklikler olabilmektedir. Görüldüğü gibi özel alan bilgisi, yeterlik çalışmasında mesleki gelişim, program ve içerik bilgisi başlığı altında değerlendirilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenliğinin özel alan bilgisini oluşturacak dersler neler olmalıdır? önemli bir soru olarak durmaktadır. Sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya gibi son 200 yıldır işlenmiş bir disiplin değildir. Çocukların gelişimi göz önüne getirilerek icat edilmiş, eğitimbilim altında değerlendirilen bir derstir. Diğer yandan sosyal bilgilerde konu alanına yönelik olarak hangi derslerin okutulması gerektiği konusu, tarihçi ve coğrafyacıların bir mücadele alanı olmaktadır.

Kızılçaoğlu’nun (2003:102) 2002-2003 öğretim yılı bahar döneminde Necatibey Eğitim Fakültesinde sosyal bilgiler eğitimi anabilim dalında eğitim gören 765 öğretmen adayı üzerinde yaptığı araştırmaya göre öğretmen adaylarının önemli bir kısmı alt gelir grubuna dahil aile çocuklarıdır.

Akpınar ve Ayvacı'nın (2003), 2000-2001 eğitim-öğretim yılında KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı 3. sınıftaki 150 öğretmen adayı üzerinde yaptığı bir araştırma, bu öğretmen adaylarının sosyal

bilgileri oluşturan farklı disiplinlerin tümünde aynı başarıyı gösteremeyecekleri endişesi taşıdıklarını göstermektedir. Yine aynı araştırma, öğretmen adaylarının tarih ya da coğrafya gibi bir disiplinde uzmanlaşmak istediğini göstermektedir. “Sizlere sosyal bilim disiplinlerinden birine geçmek hakkı verilse, öğreniminizi hangi branşta devam ettirmek istersiniz?” sorusuna yüzde 61 (91 kişi) tarih, yüzde 24 (36 kişi) coğrafya, yüzde 15 (23 kişi) “düşünmem” diye yanıtlamaktadır. Çalışmada da vurgulandığı gibi, öğretmen adaylarının disiplinlere ilişkin tutumlarında öğretim elemanın tutumu, sınıfiçi etkinlikleri, güdülemeleri etkili olmaktadır.

Saban, Korkmaz ve Akbaşlı’nın (2004) 2002-2003 öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü 1. ve 4. sınıflar (416) öğrenci üzerinde yaptığı araştırmaya göre Sosyal Bilgiler Eğitim Anabilim Dalı’ndaki 1. sınıf ve 4. sınıf öğretmen adaylarının ben-merkezli, görev merkezli ve öğrenci merkezli kaygıları diğer anabilim dallarındaki öğrencilerine göre daha az düzeydedir.

Güven’in de belirttiği gibi (2005) öğretmen adayında sosyal bilgiler alt alanlarını bütünleştirme becerilerini geliştirmek gerekmektedir. Temel sorunlardan biri de bunu nasıl yapacağımızdır.

Yukarıdaki araştırmalarında gösterdiği gibi sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı öğrencileri, 1998 sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programının yapısından, Anabilim Dalındaki tarih ve coğrafya kökenli öğretim elemanlarının tutumundan dolayı bir tür mesleki kimlik sıkıntısı yaşamaktadır. Sosyal bilgiler eğitimi alanında yüksek lisans ve doktora yapanların zamanla akademik kadrolara gelmeleri bu tür tartışmaların önünü alacaktır.

Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans öğrencileri, lisans programında her dönemde sosyal bilgilerin felsefesi ve mantığını derinlemesine kavrayacakları, disiplinleri kaynaştırma becerilerini geliştirecekleri örgütleyici dersler ile karşılaştırılmalıdır. Bu tür dersler öğretmen adayının, yaşadığı mesleki kimlik sorununu da çözmesine yardımcı olabilir.

Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programının özel alan derslerinin belirlenmesi benimsenen sosyal bilgiler yaklaşımı ile ve öğrenme alanları ile yakından ilgilidir. Aşağıda bu konular ele alınacaktır.

3. "Sosyal Bilgiler" Tanımları ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programları

Sosyal bilgiler, 1998 yılına kadar tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi derslerinin arka arkaya birer ünite olarak toplanması şeklinde algılanmıştır. 1998'de üniversitelerde lisans düzeyinde sosyal bilgiler öğretmenliği programı açıldığında sosyal bilgiler ile ilgili yayınlarda sayıca bir artma yaşanmış ve bu yayınlarda sosyal bilgilerin çeşitli sosyal bilimler disiplinlerinden oluştuğu vurgulamıştır.

Türkiye'de E. B. Wesley'in "sosyal bilgiler, pedagojik amaçlarla basitleştirilmiş sosyal bilimlerdir." Robert Barr ve diğerlerinin,"sosyal bilgiler, vatandaşlık eğitimi amacıyla sosyal bilimler ve beşeri bilimlerin kaynaştırılmasıdır." James L. Barth'ın "Sosyal bilgiler, kritik sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin uygulanması amacıyla sosyal ve beşeri bilimler kavramlarının disiplinler arası bir yaklaşımla kaynaştırılmasıdır." (Akt. Öztürk, 2006:23) tanımları en çok vurgulanan tanımlardır.

2005 İlköğretim sosyal bilgiler programının da sosyal bilgiler tanımı şöyledir:

> "Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla, Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Siyaset Bilimi ve Hukuk gibi sosyal bilimlerin ve yurttaşlık bilgisi konularının, öğrenme alanlarını yansıtan bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevre ile etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2004: 455).

Tanımdan da anlaşıldığı gibi, 2005 ilköğretim sosyal bilgiler programı; sosyal bilgiler tanımını, tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisinin yanın da diğer disiplinleri de kuşatacak şekilde genişletmiştir. Aslında uzman bilim insanlarının yaklaşımları incelendiğinde sosyal bilgileri hangi disiplinlerin oluşturduğu ile ilgili bir sorun da hemen göze batmaktadır. Çekirdek disiplinlerin Antropoloji, Tarih, Psikoloji, Ekonomi, Siyaset Bilimi, Sosyoloji, Coğrafya olduğu vurgulanmaktadır (Demircioğlu, 2006). Diğer yandan Felsefe, Din, Arkeoloji, Matematik, Fen, Eğitim, Halkbilim, Güzel Sanatları, İletişim ve Medya'yı içine alacak tanımlar yapılmaktadır. Doğanay (2002:19), sosyal bilgilerin yararlandığı bilgi kaynaklarına Güncel Olaylar, Çevre, Okul Yaşamı, Popüler Kültür, Medya, Gelecek Bilimi, Günlük Yaşam konuları da eklemektedir.

Aşağıdaki tablolarda sosyal bilgileri oluşturduğu düşünülen sosyal bilim disiplinleri ile sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programlarının dersleri karşılaştırılmaktadır.

Tablo 2: Disiplinler ile 1998 Sosyal Bilgiler Lisans Programı Derslerinin Eşleştirilmesi

DİSİPLİNLER	1998 SOSYAL BİLGİLER LİSANS PROGRAMI DERSLERİ
SOSYAL BİLGİLER (Örgütleyici ve Mesleki Kimliği Oluşturucu Dersler)	Sosyal Bilimlere Giriş, Sosyal Bilimlerde Araşt. Yöntemleri Sosyal Bil. Sözlü ve Yazılı Ede. İnc.,
TARİH	İlkçağ Tarihi ve Uygarlığı, Ortaçağ Tarihi ve Uygarlığı, İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, Osmanlı Tarihi, Cumhuriyet Tarihi, Çağdaş Dünya Tarihi
COĞRAFYA	Genel ve Fiziki Coğrafya, Genel Beşeri ve Ekonomik Coğr., Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğr., Türkiye Fiziki Coğrafyası, Siyasi Coğrafya, Çevre Sorunları Coğrafyası, Ülkeler Coğrafyası, Günümüz Dünya Sorunları
SOSYOLOJİ	Sosyolojiye Giriş
PSİKOLOJİ	Psikolojiye Giriş
FELSEFE	Felsefeye Giriş
ARKEOLOJİ	Arkeoloji ve Sanat Tarihi
ANTROPOLOJİ	
SANAT	Arkeoloji ve Sanat Tarihi
HUKUK	
EKONOMİ	Ekonomiye Giriş
İLETİŞİM VE MEDYA	İnsan İlişkileri ve İletişim
SİYASET BİLİMİ	Siyasal Düşünce Tarihi, Vatandaşlık Bilgisi I, Vatandaşlık Bilgisi II, Vatandaşlık Eğitimi Semineri

1998 Sosyal bilgiler programı Tablo 2'de de görüldüğü gibi tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi ağırlıklıdır. Dört yıllık programda bazı disiplinlerle ilgili sadece bir ders vardır. Antropoloji ve Hukuk ile ilgili dersler bulunmamaktadır. Sosyal bilgiler

öğretmen adayının alt disiplinleri kaynaştırma becerilerini geliştirecek ve mesleki kimlik oluşturacak örgütleyici derslerin sayısı çok azdır. Eğer sosyal bilgiler öğretmen adaylarının estetik değerlere duyarlı olmasını istiyorsak, arkeoloji ve sanat tarihi derslerini birbirinden ayırıp, her ikisinin de derinlemesine ele alındığı dersler konulmalıydı. Sanat tarihi de tarih olmaktan çıkarılıp, günümüze kadar konuların işlendiği bir kur tanımına kavuşturulmalıydı. 2006 sosyal bilgiler lisans programında bu sorunların çözüldüğü görülmektedir.

Tablo 3: Disiplinler ile 2006 Sosyal Bilgiler Lisans Programı Derslerinin Eşleştirilmesi

DİSİPLİNLER	2006 SOSYAL BİLGİLER LİSANS PROGRAMI DERSLERİ
SOSYAL BİLGİLER (Örgütleyici ve Mesleki Kimliği Oluşturucu Dersler)	Sosyal Bilgilerin Temelleri, Topluma Hizmet Uygulamaları, Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemesi, Sosyal Bilimlerde Araşt. Yöntemleri Sosyal Proje Geliştirme, Sosyal Bilgilerde Yaratıcı Drama, Sosyal Bilgiler Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemesi
TARİH	Eskiçağ Tarihi ve Uygarlığı, İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, Sanat ve Estetik, Antropoloji, Ortaçağ Tarihi, Osmanlı Tarihi ve Uygarlığı I, Yeni ve Yakınçağ Tarihi, Osmanlı Tarihi ve Uygarlığı II, , Çağdaş Dünya Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II
COĞRAFYA	Genel Fiziki Coğrafya, Türkiye Fiziki Coğrafyası, Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Siyasi Coğrafya, Ülkeler Coğrafyası, Günümüz Dünya Sorunları
SOSYOLOJİ	Sosyoloji
PSİKOLOJİ	Sosyal Psikoloji
FELSEFE	Felsefe
ARKEOLOJİ	Arkeoloji
ANTROPOLOJİ	Antropoloji
BİLİM VE TEKNOLOJİ (Disiplinlerarası)	Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme
SANAT	Sanat ve Estetik
HUKUK	Temel Hukuk
EKONOMİ	Ekonomi
İLETİŞİM VE MEDYA	İnsan İlişkileri ve İletişim
SİYASET BİLİMİ	Siyaset Bilimine Giriş, Vatandaşlık Bilgisi, İnsan Hakları ve

	Demokrasi,

2006 Sosyal bilgiler programı Tablo 3'de de görüldüğü gibi tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi ağırlıklıdır. Dört yıllık programda bazı disiplinlerle ilgili sadece bir ders vardır. Antropoloji ve Hukuk ile ilgili birer ders konulmuştur. Sosyal bilgiler öğretmen adayının alt disiplinleri kaynaştırma becerilerini geliştirecek ve mesleki kimlik oluşturacak örgütleyici derslerin sayısı arttırmıştır. Bu çerçevede "Sosyal Bilimlere Giriş" dersinin, "Sosyal Bilgilerin Temelleri" dersine dönüştürüldüğü görülmektedir.

4. Öğrenme Alanları ve Sosyal Bilgiler Lisans Programları

2005 ilköğretim sosyal bilgiler programının getirdiği ve sosyal bilgiler öğretmenlik mesleği özel alan yeterliklerini etkiyecek en önemli kavramlardan biri de "öğrenme alanı" kavramıdır. Dokuz öğrenme alanın belirlenmesinde Amerikan Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi'nin (NCSS) temalarından (thematic strands) yararlanıldığı görülmektedir. Program kılavuzunda öğrenme alanı şöyle tanımlanmaktadır: "Birbiri ile ilişkili beceri, tema ve kavramların bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi düzenleyen yapıdır." (MEB, 2004:454).

Öğrenme alanları, sosyal bilgilerin bilimsel çerçevesini çizdiği kadar sosyal bilgiler öğretmen adayının da özel alan derslerinin belirlenmesinde yardımcı olmaktadır. Öğrenme alanları, 2005 ilköğretim sosyal bilgiler programında da sosyal bilgiler ünitelerinin tasarlanmasında kılavuzluk yapmışlardır.

Aşağıdaki tablolarda 2005 ilköğretim programının benimsediği öğrenme alanları ile lisans programlarının dersleri eşleştirilmeye çalışılmaktadır.

Tablo 4: Öğrenme Alanları ve 1998 Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programının Dersleri

ÖĞRENME ALANLARI	**1998 Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programının Dersleri**
BİREY VE TOPLUM	Sosyal Bilimlere Giriş, Sosyal Bilimlerde Araşt. Yöntemleri, Felsefeye Giriş, Psikolojiye Giriş, İnsan İlişkileri ve İletişim
KÜLTÜR VE MİRAS	İlkçağ Tarihi ve Uygarlığı, Ortaçağ Tarihi ve Uygarlığı, İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, Osmanlı Tarihi, Sosyal Bil. Sözlü ve Yazılı Ede. İnc., Cumhuriyet Tarihi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi, Çağdaş Dünya Tarihi
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	Genel ve Fiziki Coğrafya, Genel Beşeri ve Ekonomik Coğr., Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğr., Türkiye Fiziki Coğrafyası, Siyasi Coğrafya, Çevre Sorunları Coğrafyası

ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	Ekonomiye Giriş
ZAMAN, SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM	Not: Bu öğrenme alanı diğer alanların içinde düşünülmüştür.
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	
GRUPLAR, KURUMLAR VE SOSYAL ÖRGÜTLER	Sosyolojiye Giriş
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	Siyasal Düşünce Tarihi, Vatandaşlık Bilgisi I, Vatandaşlık Bilgisi II, Vatandaşlık Eğitimi Semineri
KÜRESEL BAĞLANTILAR	Ülkeler Coğrafyası, Günümüz Dünya Sorunları

1998 sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programını, Tablo 4'de de görüldüğü gibi öğrenme alanları açısından incelediğimizde "kültür ve miras", "insanlar, yerler ve çevreler", "güç, yöntemi ve toplum" açılarından yoğun olduğunu, "üretim, dağıtım ve tüketim", "bilim, teknoloji ve toplum", "gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler", "küresel bağlantılar" öğrenme alanları açısından ders sayılarının yeterli olmadığı görülmektedir.

Tablo 5: Öğrenme Alanları ve 2006 Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programının Dersleri

ÖĞRENME ALANLARI	2006 Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programının Dersleri
BİREY VE TOPLUM	Sosyal Bilgilerin Temelleri, Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Sosyal Psikoloji, Felsefe, Topluma Hizmet Uygulamaları, İnsan İlişkileri ve İletişim, Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemesi, Sosyal Proje Geliştirme, Sosyal Bilgilerde Yaratıcı Drama
KÜLTÜR VE MİRAS	Arkeoloji, Eskiçağ Tarihi ve Uygarlığı, İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, Sanat ve Estetik, Antropoloji, Ortaçağ Tarihi, Osmanlı Tarihi ve Uygarlığı I, Yeni ve Yakınçağ Tarihi, Osmanlı Tarihi ve Uygarlığı II, Sosyal Bilgiler Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemesi, Çağdaş Dünya Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	Genel Fiziki Coğrafya, Türkiye Fiziki Coğrafyası Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Siyasi Coğrafya
ÜRETİM, DAĞITIM VE	Ekonomi

TÜKETİM	
ZAMAN, SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM	Not: Bu öğrenme alanı diğer alanların içinde düşünülmüştür.
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme
GRUPLAR, KURUMLAR VE SOSYAL ÖRGÜTLER	Sosyoloji
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	Siyaset Bilimine Giriş, Temel Hukuk, Vatandaşlık Bilgisi, İnsan Hakları ve Demokrasi
KÜRESEL BAĞLANTILAR	Ülkeler Coğrafyası, Günümüz Dünya Sorunları

2006 Sosyal bilgiler programını, Tablo 5'de de görüldüğü gibi öğrenme alanları açısından incelediğimizde "birey ve toplum", "kültür ve miras", "insanlar, yerler ve çevreler", "güç, yöntemi ve toplum" açılarından yoğun olduğunu, "üretim, dağıtım ve tüketim", "bilim teknoloji ve toplum", "gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler", "küresel bağlantılar" öğrenme alanları ders sayılarının yeterli olmadığı görülmektedir.

Bu durum sosyal bilgilerin tarih ve coğrafyanın birleşmesinden oluşan bir ders olduğu yanılgısının devam ettiğinin bir göstergesidir. 2006 lisans programında, 1998 lisans programına göre "Birey ve Toplum" ve "Kültür ve Miras" alanındaki derslerin artmış olduğu da dikkati çekmektedir. "Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme" adlı disiplinlerarası ders, öğretmen adayını bu üç temanın karşılıklı ilişkisi hakkında düşündürmeyi sağlayacağı için önemli bir yeniliktir.

Her iki programda da sosyoloji ve ekonomi derslerinin sayıca azlığı hemen dikkati çekmektedir. Günden'in (1995:23) vurguladığı gibi sosyal bilgiler yalnız tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi alanlarını kapsamaz, ekonomi ve sosyoloji diğer sosyal bilim dallarını da kapsar. Üstelik hızla değişen dünyada, özellikle ekonomik rekabet, küreselleşme, medya, terör vb. konuların ve güncel meselelerin programda yer alması gerekmektedir.

2005'te Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Eğitimi Genel Müdürlüğü, "Öğretmenlik Mesleği Özel Alan Yeterliklerinin" (Sosyal Bilgiler için) belirlenmesinde öğrenme alanlarından yararlanmıştır. 2005 ilköğretim programında 9 öğrenme alanı belirlenmişken, alan yeterliklerinin 5 öğrenme alanı (zaman, süreklilik ve değişim-insan, yerler ve çevre-üretim, dağıtım ve tüketim- kültür ve kültürel çeşitlilik-politika ve

sosyal gelişim) ile sınırlandığı dikkati çekmektedir. Bu durum tekrar gözden geçirilmelidir.

Sonuç ve Öneriler

2006 Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programının özel alan derslerinin belirlenmesinde ilköğretim yeni sosyal bilgiler programının yaklaşımından yararlanılmıştır.

Sosyal bilgiler; coğrafya, ekonomi, psikoloji, antropoloji, sosyoloji, tarih, siyaset bilimi gibi disiplinlerin entegrasyonundan oluşmuş ise sosyal bilgiler öğretmen lisans programı da bunu yansıtmalıdır. Hem 1998 hem de 2006 programlarında sosyoloji, ekonomi ve felsefe disiplinleri ile ilgili bir ders bulunmaktadır. Bu disiplinlerle ilgili ders sayısı arttırılmalıdır. Bu disiplinlerle ilgili olarak seçmeli dersler açılabilir. 2006 programında, örgütleyici ve mesleki kimliği oluşturucu derslerin sayısında bir artma vardır. Aksi takdirde öğretmen adayı, tarih ya da coğrafya gibi disiplinlerin birinde uzmanlaşma isteği içinde olacaktır.

Sosyal Bilgiler dersi öğretmen adaylarına, sosyal bilgileri oluşturan disiplinlerin konu alan yapısından önce bir tür sosyal bilimlerde sorgulama, bilimsel araştırma yapma becerisi kazandırılmalıdır. Disiplinleri tanıdıktan sonra, öğretmen adayı sosyal bilgilere özgü kendi disiplinler arası ünitesini geliştirebilecek düzeye gelmelidir.

Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programlarında sosyal bilgiler dersinin tarihi, felsefi ve pedagojik temellerinin irdelendiği derslerin sayısı arttırılmalıdır. Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programlarında her dönem için öğretmen adaylarının sosyal bilgilerin alt disiplinlerini kaynaştırma becerilerini geliştirebilecekleri örgütleyici ve mesleki kimliği oluşturucu derslere ihtiyaçları vardır.

KAYNAKLAR

Akgün, S. ve M. Uluğtekin (1989). "Misak-ı Maarif" *Atatürk Yolu,* yıl:2, sayı:3, sf. 335-343.

Akpınar, M. ve H. Ş. AYVACI (2003) "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilimlerin Temel Disiplinlerine Karşı Tutumları" *Milli Eğitim* sayı:158, sf. 137- 145.

Altunya, N. (2006). *Gazi Eğitim Enstitüsü: Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü (1926-1980).* Ankara: Gazi Üniversitesi Yayını.

Binbaşıoğlu, C.(1995).*Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi.* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Çakmakçı, N. (2006) "İşte Öğrencilerin İdeal Öğretmeni" *Hürriyet,* 9 Nisan, s.12.

Demircioğlu, İ. H. (2006) *Sosyal Bilgilerin Temelleri.* Ankara: Hegem Yayınları.

Dewey, J.(1960) *The John Dewey Report.* Ankara: MEB Talim ve Terbiye Dairesi Test ve Araştırma Bürosu.

Doğanay, A.(2002) "Sosyal Bilgiler Öğretimi" *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi,* ed. Cemil Öztürk ve Dursun Dilek, Ankara: PegemA Yayıncılık.

Günden, S.(1995) "Sosyal Öğretimine Genel Bir Bakış" *İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sorunları*. Ankara: TED Yayınları, s.19-33.

Gündüzalp, F. (1949). "Tarih-Coğrafya-Yurttaşlık Bilgisi" *Öğretmen,* cilt:2, sayı:17, sf 5-7.

Gündüzalp, F. (1958) "Sosyal Bilgiler Programlarında Toplulaştırma Problemi" *Birlik,* Sayı:2, 34-36.

Güven, İ. (2005) "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mesleki Gelişim ve Yeterlilikleri" *Bilim ve Aklın Işığında Eğitim,* yıl: 5, sayı:60, sf.31-39.

Karagözoğlu, A. G. (1966). *İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi.* Ankara: MEB Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu Yay.

Kızılçaoğlu, A.(2003) "Necatibey Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adayları Profili" *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* c. 6, s. 10, 87-104.

Kızılçaoğlu, A.(2005) "Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılanma Sürecine İlişkin Eleştiriler ve Öneriler" *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* c. 8, s. 14, ss. 132-140.

Koçak, K. (2002). "1998 İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Programı Genel Amaçlarının (Gerçekleşebilirliği) Değerlendirilmesi (Alan Araştırması-Kastamonu Örneği)" *G.Ü. Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi,* Cilt:10, Sayı:1, ss. 133-162.

Konuk, İ.(1963) "Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi Öğretimi" *İlköğretim,* cilt.28, sayı: 509, s.8-9.

Köken, N. (2003) “Sosyal Bilgiler Kavramı Üzerine Bazı Düşünceler” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi,* sayı:12, sf. 235-246.

MEB(2004) *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4.-5. Sınıflar) Öğretim Programı*, Ankara: Talim ve Terbiye Başkanlığı Yay.)

MEB (2005) *TEDEP: Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri.* Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü.

MEB (2005) *Öğretmenlik Mesleği Özel Alan Yeterlilikleri Veri Toplama Aracı-Sosyal Bilgiler. Öğretmen Eğitimi Genel Müdürlüğü Çalışması.*

NCSS (2003) “Etkili Bir Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğrenimi Düşüncesi” (çev. Sedat Yazıcı). *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi,* sayı:6, sf. 427-439.

Özdemir, Ç. (1995). Sosyal Bilgiler Öğretiminde İnsan İlişkileri Yeri ve Önemi. *İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sorunları*. Ankara: TED Yayınları, 69-78.

Öztürk, C. (Ed.)(2006) *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler: Yapılandırmacı Bir Yaklaşım.* Ankara: PegemA Yayıncılık.

Saban, A., İ. Korkmaz ve S. Akbaşlı (2004) “Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygıları” *Eğitim Araştırmaları,* sayı: 17, ss.198-209.

Seferoğlu, S. S. (2004). Öğretmen Yeterlikleri ve Mesleki Gelişim. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim,* 58, ss.40-45.

Türkyılmaz, Ş. (1972). *Özel Öğretim Metotları-I,* Ankara: Yarı Açık Cezaevi Matbaası.